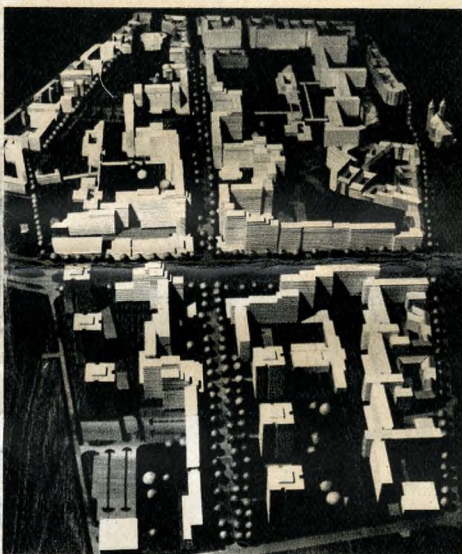

Fővárosi őrjárat II.

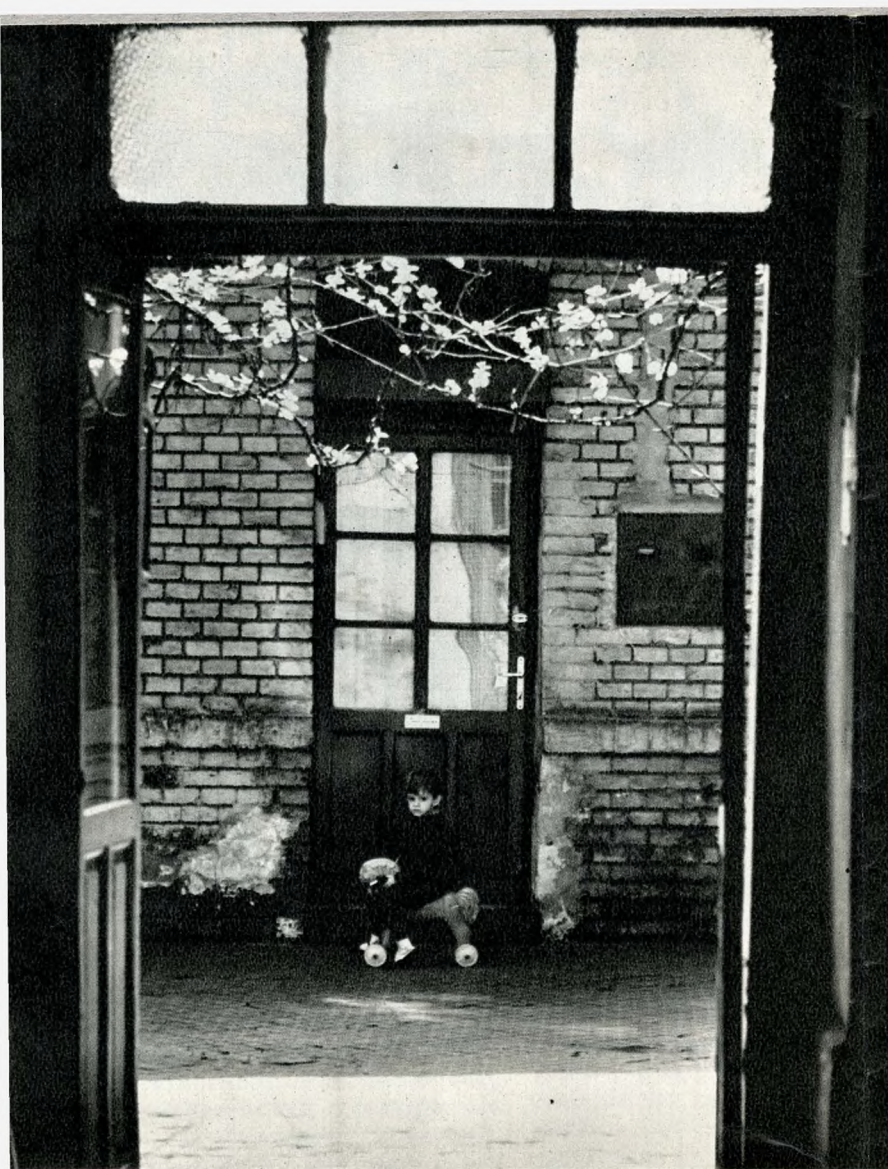
A józsefvárosiak reménysége: a rekonstrukció

A rekonstrukció — maketten.
Csigó László felvételei

Bontás

Jellegzetes józsefvárosi udvar a Práter utcában

Lebontásra ítélt házak

Nemzeti Múzeum és Ganz-MÁVAG, tizenegy klinika és az Erkel Színház, az üggetőpálya, a Magyar Rádió épülete és a Bérkocsis utca — íme, egy töredék a Józsefváros hagyományos arculatából. Katona József, Táncsics, Ady, Molnár Ferenc, Babits, Mikszáth neve fűződik a VIII. kerület történetéhez és irodalomtörténetéhez, Koltói Anna, Karácsony Sándor, Somogyi Béla, Lőwy Sándor utcanevei a kerület munkásmozgalmához. Elmerülhet az ember a Józsefváros helytörténetébe napokig, hetekig, vasos köteteket forgathat róla, mégsem jut a végére.

Különben ez a vénséges városrész lényegesen prózaibb gondokról is árulkodik. Ezekről, jelenkori vonásairól kérdezzük a Józsefváros tanácselnökét, dr. Suhajda Józsefet.

Rohamos öregedés

— *Mi a Józsefváros mai életének fő vonása, a városrész meghatározó sajátossága?*

— Most — és még évtizedekig — kerület és tanács számára egyaránt: a rekonstrukció. Ez a mi legnagyobb gondunk és legnagyobb reményünk. Csakis a rekonstrukciós tervek eredményes megvalósítása tartóztathatja fel azt a rendkívül gyors öregedési folyamatot, amely a kerület egész negyedeit fenyegeti. Aki ezeket a negyedeket végigjárja, meglehetősen nyomasztó vizuális tapasztalatokat szerezhet az említett folyamatról. Összesítéseink, vizsgálódásaink pedig csak alátámasztják a több tucatnyi utca haloklásának tényét. Például 1960-ban 372 olyan lakás volt nyilván tartásban, amelyek bontását egyértelműen elkerülhetetlennek ítéltük. Alig tíz év elteltével az efféle bérlemények száma megnégyesződött, s most közülük hétszáz családi otthont az „azonnal bontandó, akut életveszély” kategóriába kellett sorolnunk. Ez a rohamos öregedés felülmúlja az egyébként eléggé kedvezőtlen fővárosi átlagot, s teljesen érthető, hogy a józsefvárosi negyedek

megmentését a budapesti pártbizottság és a fővárosi tanács kiemelt feladatként tartja napirenden.

— *Az említett utcásorok „végelgyengülésének” bizonyára voltak előzményei...*

— Adatok tömegével tényszerűen bizonyítható, hogy a Józsefváros a legrégebbi pesti városnegyed. Lakóházainak 72 százaléka épült a múlt században, és sajnos, nem időt álló anyagokból. Az épületek 40 százaléka földszintes, a két emeletnél magasabb házak aránya az összesnek a negyedrészt sem éri el. Ehhez a siralmas leltárhoz hozzájárul a jellegzetes korabeli kapitalista építkezés, az ósdi városszerkezet — 68 százalékos, rendkívül magas beépítettség —, a telekpolitika, amely csak a saroktelkek viszonylag normális beépítésére törekedett, minden más helyet a főváros pereméről, a vidékről érkező munkások, elszegényedett kispolgárok, tengődő albérlők befogadására, azok szerény igényeihez és lehetőségeihez mérten építtetett be. A nagyfokú elavultság magától értetődően nemcsak a falakra jellemző, hanem a közművekre is; ez az ellátás, az életkörülmények fejlődésének is gátja. A népességszámot tekintve ezért is csúszott le évtizedről évtizedre egy-egy hellyel a Józsefváros a budapesti kerületek tabelláján. Egyszerűen hely sem volt arra, hogy új lakótelep épüljön, ami a többi között a XI. kerületet vagy Rákospalotát a fejlődésben oly erőteljesen segítette.

— *A rekonstrukció tehát a Józsefváros létkérdésévé vált...*

— Nemcsak a Józsefvárosé! Budapesten hamarosan elfognak a lakótelepnek alkalmas területek, óhatatlanul hely után kell nézni — a belső kerületekben. Ezzel az igénnyel teljesen egybevág a józsefvárosi követelmények. A rekonstrukció alapvető feltétele és eszköze — a bontás. Bontani, azért is, hogy ne maguktól omoljanak össze a házak, s azért is, hogy teret kapjon a lakásépítés. Pillanatnyilag nyolcezer józsefvárosi ember vár új, vagy jobb családi otthonra, 25 ezer albérlő él a kerületben; bontás és építés nélkül számuk csak növekedne.

11

Az új klinika-épület

Toronyház

Egy lakás — 570 ezer forint

A rekonstrukció első üteme látványos szerény eredményt hozott: három toronyházat, 582 lakással a Tömő utcában. Jelentőségük mégis nagy, mert nagyonis gyakorlatilag jelképezik, hogy megkezdődött az agónia feltartóztatása. A Práter utca—Illés utca—Baross utca—Szigony utca övezte részen, száz százalékos szanálás révén, a második ütemben — 1975-ig — már 1880 új lakással, újabb toronyházakkal bíztatnak a tervek, s a most zajló szanálások alapot is adnak e biztatásra. Még akkor is, ha a bontások eléggé nélkülözik a korszerű technológiát, robbanóanyag és bulldózer helyett a kézi csákányozás dominál. Az is igaz, hogy a tömeges városrekonstrukciós bontásnak még gyérek a hagyományai, a tapasztalatai a budapesti építőiparban; a földszintes utcásorok „nagyüzemi” eltakarítását pedig a cse-relakások tömeges kiutalásának kellene megelőznie.

Ami pedig a költségeket illeti, a rekonstrukció semmivel sem olcsóbb mulatság, mint a szűzterületek beépítése. Jelenleg minden egyes új józsefvárosi lakás — a lebontottak helyén — átlagosan 560—570 ezer forintjába kerül az államnak. Ez az egyik oka annak, hogy a Józsefváros déli részén tervezett munkálatok 10—20 éves távlatokra szólnak, a Baross utca—Népszínház utca közötti részek rekonstrukciójára pedig még tervek sincsenek, s ha lennének is, a századforduló előtt aligha valósulnának meg. Visszatérve a déli részre: a most folyó második ütemben az új lakásoknak csupán fél százaléka lesz egy-szobás, s igen magas — 32 százaléka — lesz az aránya a háromszobásoknak. Amit hangsúlyozni kell: nem lakótelep épül a Józsefvárosban, és még csak nem is a toronyházak sora jellemzi a rekonstrukciós terveket, hanem a tagolt, változatos, modern — és levegős beépítés. Ez utóbbi magyarázza, hogy bármennyire is több családi otthon fér majd el a négy-, hat-, tízeleteres új lakóházakban, mint a jelenlegi földszintes épületekben, a kerület lélekszáma egyhamar nem emel-

kedik. Egyébként a déli részek fő-
utcaja, mintegy belvárosa, a Prá-
ter utca lesz, amelyet új ABC-
áruházak, rendelőintézet, szolgál-
tatóház, két százszemélyes iskola,
bölcsődék, óvodák öveznek majd.

Ragaszkodás és tapintat

A rekonstrukció a kerületi tanács szinte valamennyi szak-
igazgatási szervének munkájára is
rányomja bélyegét. Elsősorban
természetesen a lakásosztályra és
az igazgatási osztályra. Családok
százai, ezrei költöznek ki házuk-
ból vagy kerületükből, megszo-
kott környezetükből. Figyelembe
véve, hogy a józsefvárosiak ra-
gaszkodása patinás kerületük
iránt különösen erős, nem meglepő,
hogy sokan vonakodva
hagyják ott mégoly dúldező ottho-
nukat is a cserébe felkínált új-
palotai, zuglói új lakásért. Ezzel
tényként kell számolnia a tanács-
nak, amelynek a törvényesség
érvényesítésén kívül messzemenő
ügyintézői tapintatot kell tanúsi-
tania minden egyes lakáscserénél,
mérlegelnie kell — és megértenie
— az állampolgárok kívánságait.
Nyugdíjasok, akik nem tudják
megfizetni a jobb, újabb csere-
lakáshoz szükséges különbözetet,
a lakbért, s hozzászoktak körzeti
orvosukhoz, a szomszédos Közért-
üzlethez, joggal kérik —
és kapják — a lépcsőzetes cserék
révén megüresedő kerületi, kör-
nyékbeli lakások egész sorának
címét, válogatás végett. Csakúgy,
mint a szülők, akiknek a költözés
miatt gondot okoz gyermekeik
óvodai-bölcsődei, iskolai helyvál-
toztatása. A szanálás olykor kény-
szerűen érint viszonylag jobb
állapotban levő lakóházakat, ahol
a régi, tágas, háromszobás családi
otthonokban élő művészek, tudó-
sok, orvosok aligha találnak méltó
kárpótlást egy új lakótelepi lakás-
ban, mert nem tudják elhelyezni
hatalmas méretű antik bútorait,
mennyezetig érő, teli könyvespol-
caikat. A méltányosság ilyen eset-
ben is megköveteli a tanácstól a
megfelelő cserelakás felkutatását.
A mérlegelés következménye a
négy-ötgyermekes családok eseté-
ben is fennáll, akik eddig egy
szobában éltek, a költöztetés után
azonban jogosan jár nekik a több-
szobás cserelakás, de csak olyan
mértékig, hogy a csere ne sújtja
őket anyagilag.

A búvós kör

A szanálások és költöztetések
technikai lebonyolítása a tanács,

a beruházó és a kivitelező rend-
kívül összehangolt munkáját kö-
veteli meg. Az ideális állapot az
lenne, ha a beruházók a kijelölt
lakóházak bontását már 8–10 hó-
nappal előbb jeleznék, ezzel egy-
időben a kerületi tanács kézhez
kapná a szükséges mennyiségű és
minőségű cserelakások keretét,
címét. A józsefvárosi rekonstruk-
ció során ez év tavaszáig körül-
belül kétezer lakást szanáltak —
a búvós kör miatt nem kevés zök-
kenővel —: amíg nincs csere-
lakás, addig nem lehet költöztetni
a lakót, ez esetben viszont a ki-
vitelező sem láthat a bontás-
hoz, akkor pedig nem is
építhet...

A legutóbbi hónapokban vala-
melyest javult a helyzet. Az idén
és a jövőre szanálendő lakások
jegyzékét a tanács már megkapta,
s sikerült kiküldenie a bérlőkhöz
a tájékoztató értesítést a bontás
tényéről, az elhelyezési lehetősé-
gekről, az anyagi feltételekről.
Annak arányában, ahogy mind
jobban kirajzolódik a szanálási
program és időpontja, hívják be
a lakóbizottságokat, a vb-össze-
kötöket, a tanácstagokat, akik a
továbbiakban megtudakolják a
lakóktól, hogy milyen kérésekkel,
aggályokkal várják az elkerülhe-
tetlen költözést, a cserét. Az ügy-
félforgalom hétről hétre növeks-
szik a lakásosztályon, ahol foko-
zatosan kialakul az „igényleltár”:
hány család, milyen jövedelmi
viszonyokkal, hol és milyen lakást
kíván?

A Budapesten egyedülálló tö-
meges ki- és átköltöztetésben
nagyok a kerületi tanácsapparátus
érdemei. Jószerivel egyetlen „bot-
rányos” eset sem fordult elő a
szanálások miatt, s ez elsősorban
az emberséges, méltányos, segítőkész
ügyintézéssel magyarázható.
Kedvezőtlenebb a kép a közületek
elhelyezésénél: kártalanításuk lé-
nyegesen költségszebb, a telepek,
gépek kitelepítése miatt nem
ritka, hogy a kerületi tanácselnök-
nek egyetlen kisüzem, ipari szö-
vetkezet vezetőivel rendszeresen,
hónapokig és személyesen kell
tárgyalnia, az igazgatási és építé-
szeti osztályok tevékeny közre-
működése mellett is.

Végül a rekonstrukció egy ér-
dekes, várható következményé-
ről: nem kétséges, hogy a kerület
lakossága a legközelebbi egy-
másfél évtizedben oly nagy mér-
tékben cserélődik, ami egyedül-
álló a fővárosi kerületek történe-
tében. Józsefvárosi családok ezré-
vel költöznek el Budapest más
pontjaira, ugyanakkor tömegével
kapnak majd új otthont a kerület
déli részén épülő, újjávarázsoló-
dott negyedben olyanok, akik
sohasem éltek a Józsefvárosban.

Két metró között

Az elvénülés sok bajával ve-
sződő Józsefváros azonban kö-
szönhet is egyet s mást az öreg-
ségnek. A legrégebbi pesti város-
negyed ma már izzig-vérig belterü-
let; nem véletlen, hogy „idegen-
forgalmát”, feltétlenül szükséges
kapcsolatát a főváros más pontjai-
val hagyományosan sűrű és állan-
dóan fejlődő közlekedési hálózattal
biztosítják. Szerencsés kerület,
mert másutt egy metróvonal sem
érint egész városnegyedet, a
Józsefvárost pedig — hamarosan
— kettő is közrefogja. A Rákóczi
út alatt a kelet–nyugati vonal, az
Üllői út mélyében majd az
észak–déli. Nincs olyan lakóháza
a kerületnek, ahonnan 3–4 perc
alatt ne lehetne elérni autóbust,
villamost. Érvényes ez egyébként
a kereskedelmi hálózatra is, amely
a Belvárost kivéve, jobb ellátást
biztosít itt bármely más kerület-
nél.

Kerületi sajátosságok más elő-
nyökhöz is juttatják a józsefváro-
sokat. Angyalföld után itt dolgo-
zik a legtöbb munkáskéz; az őket
foglalkoztató kis- és nagyüzemek,
vállalatok 30 millió forinttal járul-
nak hozzá a tanács új kommunális
létesítményeinek megvalósításá-
hoz. Ebből is készül az idén egy
száz férőhelyes óvoda a Rákóczi
úton, 60 férőhelyes bölcsőde a
Makarencó utcában, 80 szemé-
lyes öregek napközi otthona a
Köztársaság téren. Az iskolákon
szintén az aggkor érződik: általá-
ban 70 esztendőes épületekben
tanulnak a józsefvárosi gyerekek.
A Bacsó Béla utcai általános isko-
lánál, amely összedőléssel fenye-
getett, három évvel ezelőtt hat-
millió forintos költségelőirányzat-
tal indultak a tatarozási munkála-
tok. Munkának még ma is bővi-
ben vannak itt, sokszáz gyerek
még jóideig nem ülhet vissza az
elhagyott padokba; de a tanács ki-
adásai már 18 millió forintnál tar-
tanak. A pénzt más tanintézmé-
nyek renoválásától kell elvonni.

Közbiztonság és előítélet

Nap utca, Bérkocsis utca,
Nagyfuvaros utca, Szerdahelyi
utca, Mátyás tér — a rozszant, ala-
acsony házsorok között esténként
halványan megvilágított úttestek-
től, gyanús csoportoktól az em-
bernek önkéntelenül is a közbiz-

tonság iránt támad kedve tudako-
zódni.

— Ezekből az utcákból kár
lenne a Józsefváros egészének
közrendjére következtetni — ve-
szí át ismét a szót a tanácselnök.
— Elvégre, a világvárosi részek,
mint a Múzeum körút, József
körút, Baross utca — ez is József-
város. Az előítéletekre különben
a Teleki tér adja a legcsattanósabb
választ. Ez a tér ma is a zsidóvásár,
az alvilág, a rendetlenség fogal-
mával azonos nagyon sok buda-
pesti lakos előtt, jöllehet, kerüle-
tünk egyik legrendezettebb kör-
nyéke. Mostanában a Rákóczi tér
emlegetése jött „divatba”, mégis
merem mondani, hogy a prosti-
túció elleni harc fokozásának nem
egyedüli és nem is a legfőbb cél-
pontja ez a környék. Az persze
nem kétséges, hogy az öreg utcák,
rozszant házak vonzzák és rejtik a
lumpen elemeket, de nem közvet-
lenül befolyásolják a kerület rend-
jét. Inkább annyiban, hogy az itt
lakó züllött, alkoholista szülők
miatt szerepel gyámügyi csoport-
unk nyilvántartásában 1300 ve-
szélyeztetett környezetben élő
gyermek. Ez valóban lehangoló
adat, önmagában is, más kerüle-
tekkel történő összehasonlításban
is. Hozzá tartozik a képhez az is,
hogy a talponállók számát tíz év
alatt a felére csökkentettük; ma
csupán 14, rendszeresen ellenőr-
zött italboltunk van. Eredménye-
sen tiltakoztunk a József körúti
Revü-bár léte ellen: hamarosan
postahivatal nyílik a helyén.
A Józsefvárosban az ilyesfajta
„night club” épp annyira nem
helyénvaló, mint — mondjuk —
az Intercontinental szomszédsá-
gában egy csapszék.

Befejezésül néhány szót még
valamiről, ami remélhetőleg a re-
konstrukció jótéteményei közé
sorolható majd. A józsefvárosi kö-
rnyezet elleni harcra gondolunk.
Igaz, hogy csaknem egymillió
négyzetméter zöldterület van a
kerületnek, ám sajnos, ennek
háromnegyede — a Kerepesi
temető. Harmincegy kisebb-na-
gyobb területen alig 140 ezer
négyzetméternyi a füves, világos,
fás rét, benne a házak közé éke-
lődő Mátyás térről, Kulich Gyula
térről, Blaha Lujza térről, Rákóczi
térről, a zajos-poros Kálvin térről.
Amiből a népes városrésznek iga-
zán haszna és levegője van: a
Múzeumkert és a Köztársaság
tér. Háromezer fa a tereken,
nyolcezer az utcákon, 14 játszótér
— íme, ennyi a Józsefváros
zöldje. Hogy mennyire lesz sike-
res a városrész fiatalítása — ez a
beengedett friss levegőtől, az új
zöldterületektől, a beépítés szel-
lősségétől is függ.

Fekete Gábor